

УДК 37.035:39(=161.2)(477.8)“XVII/XIX”

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2022-104-2-113-125>

ЕТНОПЕДАГОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОДЕЛЕЙ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНЦІВ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ НАПРИКІНЦІ XVIII - НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Г. А. Русин

ORCID 0000-0001-9601-5466

Г. М. Розлуцька

ORCID 0000-0001-9062-5466

У даній статті нами було розглянуто етнопедагогічні характеристики моделей та змісту шкільної освіти українців на західноукраїнських землях наприкінці XVIII – на початку XX століття, при чому визначено чотири основні етнопедагогічні індикатори розвитку шкільництва та його змісту в досліджуваний період (демографічний, соціально-економічний, етнокультурний, соціально-психологічний), і побудовано три моделі українського шкільництва в Західній Україні в першій половині XX століття: точково-фрагментарну (визначається фрагментарним характером створення, функціонування й розвитку українських освітніх закладів у Західній Україні в досліджуваний період; точковим характером функціонування культурно-освітніх установ і закладів, що сприяли розвитку освіти українців), лінійно-фрагментарну (визначається наявністю одного з освітніх ступенів (передовсім, мережі початкових навчальних закладів) у більш чи менш повному представленні по всій території краю, й водночас – функціонуванням окремих освітніх закладів та установ (передовсім, гімназій), що належать до інших освітніх ступенів) та ступенево-фрагментарну (позначена існуванням мережі освітніх закладів та установ усіх наявних у тогочасному суспільстві рівнів освіти (дошкільні, початкові, середні, вищі; приватні і державні освітні заклади; заклади соціальної сфери, як, наприклад, притулки для українських дітей), з одного боку, та знову-таки фрагментарним характером функціонування української мови в межах кожного з освітніх ступенів, що детермінувався наявними в регіоні соціально-політичними, економічними й соціокультурними умовами).

Ми стверджуємо, що саме фрагментарність як основна характеристика народно-педагогічного сегмента у зазначених моделях є дуже важливим показником, оскільки за весь час свого функціонування в умовах різного типу окупації українське шкільництво не могло набути ознак завершеності, хоча й прагнуло до цього стану, запроваджуючи не лише парафіяльні шкільки й народні школи, але й вищі заклади освіти.

Ключові слова: етнопедагогіка, українське шкільництво, освіта на західноукраїнських землях.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Становлення національного шкільництва має опиратися на історичному досвіді народу, на традиціях освіти і виховання. Тому важливим завданням сучасної науки є вивчення і аналіз розвитку українського шкільництва, виявлення тих провідних ідей, на яких воно базувалося, розробка рекомендацій щодо використання досвіду і традицій минулого в розбудові сучасної школи.

Питання про моделі та зміст шкільної освіти представників того чи іншого етносу не належить до прямо поєднаних з етнопедагогікою як об'єктом дослідження. Водночас ми вважаємо, що в окупаційних умовах функціонування той чи інший етнос прагнув до відображення своїх соціокультурних, соціально-освітніх та соціально-етнічних характеристик у змісті та моделях побудови шкільництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які опирається автор. За роки незалежності України наукові надбання дослідників розвитку шкільництва в Галичині поповнилися новими працями. Професійне становлення вчителів у Східній Галичині в 1867 – 1939 рр. висвітлила М. Барна, розвиток ідеї національної школи в педагогічній пресі на західноукраїнських землях в другій половині XIX – на початку XX ст. – С. Лаба, учительський рух окресленого періоду – Д. Герцюк. Тенденціям формування змісту класичної освіти періоду панування Австро-Угорщини присвячені роботи І. Курляк. Процес становлення й розвитку українського шкільництва в Галичині кінця XIX – першої половини XX ст. розглянула О. Ковальчук. Діяльність культурно-освітніх товариств краю досліджували І. Андрухів, Г. Білавич, О. Винничук, Г. Розлуцька, Г. Русин, І. Воробець, дидактичні проблеми галицького шкільництва у 20 – 30-х рр. XX ст. – Т. Завгородня.

Мета статті. Проаналізувати та розкрити стан розвитку української освіти на західноукраїнських землях наприкінці XVIII – на початку

XX століття та побудувати моделі українського шкільництва у визначеному періоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Доречним буде міркування українського історика С. Перського (1932), який в ювілейній книзі на честь організації «Просвіта» писав: «Український народ усе мав замилювання до освіти. Ця любов до науки й освіти пробивається скрізь у цілій історії України – від її найдавніших до найновіших часів. У науці й освіті український народ шукав і помочі й насолоди, горнувся до неї і серед найбільшого свого розвитку і в часи тяжких лихоліть... скільки то боротьби, змагань, трудів і жертв зложено на жертівнику нації в ім'я науки й освіти. Ці змагання не йшли згори, як то бувало й буває у деяких інших народів, що за них думає власна держава, ... лиш навпаки ці змагання йшли здолу, з низів, бо звідси виходила потреба науки, і саме ця свідомість освітньої потреби низів була й є живим джерелом та ідейним натхненням усякої освітньої роботи серед народу» (Перський, 1932, с. 5).

Аналізуючи різні наукові джерела прийшли до висновку про існування фактично трьох основних моделей освіти в Західній Україні досліджуваного періоду, які виникали в різний час, існували більш чи менш тривалий історичний період, піддавалися соціокультурним, соціально-політичним та національно-етнічним трансформаціям, а також мали виражений регіональний характер в межах західноукраїнських земель. Щодо останнього зауваження, то традиційно Галичину відносять до більш розвинених в національно-освітньому контексті західноукраїнських регіонів – порівняно, наприклад, з Волинню чи Західним Поліссям.

Основними маркерами/індикаторами, що визначають той чи інший тип моделі освіти українців на західноукраїнських землях наприкінці XVIII – на початку XX століття, можемо прийняти:

- демографічний – кількісні показники українського населення порівняно з представниками інших народів і етносів; специфіку розселення (міська/сільська);

- соціально-економічний – рівень і спосіб зайнятості українського населення в загальній соціально-економічній картині краю, його фінансово-статусні показники;

- етнокультурний – особливості національної культури, що визначали специфіку народно-педагогічного впливу на навчання та виховання дітей в українській спільноті; залученість української інтелігенції до поширення освіти в західноукраїнському краї, в тому числі й на рівні громад;

- соціально-психологічний (ментальнісний) – рівень мотивованості українського населення щодо надання дітям і молоді якомога вищого рівня

освіти; усвідомлення значущості освітніх процесів у розбудові української державності та розвитку національних традицій українців.

Виходячи з визначених маркерів/індикаторів формування основних освітніх моделей на західноукраїнських землях ми визначаємо саме такі:

1. **Точково-фрагментарну**, що характеризується: фрагментарним характером створення, функціонування й розвитку українських освітніх закладів у Західній Україні в досліджуваний період; точковим характером функціонування культурно-освітніх установ і закладів, що сприяли розвитку освіти українців (клуби, бібліотеки, читальні, світлиці тощо).

2. **Лінійно-фрагментарну**, показниками якої визнаємо наявність одного з освітніх ступенів (наприклад, мережі початкових навчальних закладів) у більш чи менш повному представленні по всій території краю, і функціонування окремих освітніх закладів та установ, що належать до інших освітніх ступенів (наприклад, поява перших українських гімназій в Галичині і на Волині).

3. **Ступенево-фрагментарну**, до характеристик якої ми відносимо існування мережі освітніх закладів та установ усіх наявних у тогочасному суспільстві рівнів освіти (дошкільні, початкові, середні, вищі; приватні й державні освітні заклади; заклади соціальної сфери, як, наприклад, притулки для українських дітей), з одного боку, та надалі фрагментарний характер функціонування української мови в межах кожного з освітніх ступенів, що детермінувався наявними в регіоні соціально-політичними, економічними й соціокультурними умовами.

Представлені вище, теоретично сформовані нами моделі освіти українців на західноукраїнських землях у досліджуваний період, безперечно, історично (Франко, 1986, с. 108) й логічно співвідносяться із загальним освітніми процесами в західноукраїнському регіоні України, що ґрунтовно вивчалися в історико-педагогічному контексті Т. Завгородньою (2007), Б. Ступариком (1994), Г. Розлуцькою (2018), Г. Русин (2020), К. Фалькевічем (1899), М. Чепіль (2011) та ін. У своєму ґрунтовному монографічному дослідженні (Б. Ступарик 1994, с. 112) цілком справедливо зазначає, що українське шкільництво перебувало упродовж всього історичного періоду в необхідності відстоювати своє право на існування перед польською чи австро-угорською владою.

Ми розглядаємо цю модель українського шкільництва і змісту освіти як точково-фрагментарну (зважаючи на точковий характер вкраплення україномовної освіти в загальному освітньому просторі Західної України кінця XVIII – початку XIX століття), і на підставі визначених нами індикаторів представимо її схематично на рис. 1.

Рис. 1. Точково-фрагментарна модель

Лінійно-фрагментарна модель. XIX століття виявилось для українського національного шкільництва на західноукраїнських землях періодом випробувань рівня національної самоідентичності, сформованості національної ідеї, розвитку громадських рухів тощо. Так, у 20-х рр. XIX століття постало питання про кадрове забезпечення вже існуючих та майбутніх парафіяльних народних шкіл для українського селянства. І. Могилянський (1777-1831), на той час шкільний інспектор перемиської єпархії, долучився до організації дяко-вчительського інституту, і став першим директором цього педагогічного закладу, що функціонував майже століття (Ступарик, 1994, с. 44).

Крім парафіяльних шкіл, де навчати дітей дозволялося хоч і не зовсім відповідною місцевої мови, але все-таки церковнослов'янською, в Західній Україні упродовж XIX століття поширилися тривіальні (одно- або ж двокласні) школи.

Друга половина XIX століття привнесла до змісту й організації шкільництва Західної України численні реформи, які, проте, не змінили принципово ситуацію з рідномовним навчанням дітей. Так, закон «Про мови викладові в школах Галичини» (1867 р.) дещо розширив повноваження місцевих громад щодо впровадження української як мови викладання в народній школі; водночас реальна ситуація була такою, що в системі середньої освіти панувала польська й німецька, натомість українська – переважно в однокласних народних школах. Відзначимо шкільний закон 1864 року як такий, що вводив обов'язкове навчання всіх дітей віком від 6 до 14 років; відповідно змінилася сама соціально-інституційна форма україномовного, польськомовного чи німецькомовного навчання дітей, бо ж батьки мали приймати рішення щодо цього, виходячи з обов'язковості самого відвідування дітьми школи. Натомість шкільні реформи 60-80-х рр. XIX століття, як справедливо зазначає Б. Ступарик (1994), були несприятливі для українського населення Західної України, за умови того, що українці були визнані «2народом» (Ступарик, 1994, с. 67). Внаслідок усіх цих реформ в Галичині, наприклад, діяла лише одна українська гімназія у Львові.

Ми змоделивали лінійно-фрагментарний характер шкільництва Західної України в етнопедагогічному контексті (на основі виділених нами індикаторів) на рис. 2.

Рис. 2. Лінійно-фрагментарна модель

Ступенево-фрагментарна модель (див. рис. 3). Початок XX століття не приніс суттєвих змістових змін в розвитку україномовної освіти в

Західній Україні. Водночас в перші кілька десятиліть стала вибудовуватися ступенева система української освіти в краї, до якої належали народні (однокласні й двокласні) школи, реальні школи й гімназії, ліцеї (в т. ч. жіночі), фахові школи, університети. На кожному із зазначених ступенів питання мови викладання, участі родини, громади в її функціонуванні вирішувалося по-різному; так, наприклад, в Східній Галичині з 56 середніх шкіл навчання українською мовою здійснювалося у 7 освітніх закладах, а ще три гімназії були утраквістичними (двомовними, польсько-українськими). Серед жіночих ліцеїв, яких нараховувалося на початку ХХ століття 12, лише один мав українську мову викладання. Функціонувала також одна українська жіноча гімназія сестер Василянок у Львові.

У фахових школах майже стовідсотково навчання здійснювалося польською мовою, тому доступ українців до цих освітніх закладів був дещо ускладненим, оскільки вони мусили навчатися польською. Польська як основна мова викладання була визнана й для вчительських семінарій, що ніяк не сприяло розвитку українського національного шкільництва в краї.

Статистика закладів з українською мовою викладання, порівняно з ХІХ століттям, змінилася суттєво: з п'яти з половиною тисяч шкіл в Галичині, наприклад, майже половину – 2457 – становили українські школи. Проте цей кількісний показник, як цілком справедливо зазначає Б. Ступарик (1994) не може вважатися однозначним, адже серед українських шкіл переважали однокласні й двокласні, натомість шестикласні, відділові школи залишалися переважно польськими (Ступарик, 1994, с. 89).

Справа україномовної освіти як основи збереження народно-педагогічних традицій в західноукраїнському регіоні початку ХХ століття певною мірою поліпшилася завдяки появі значної кількості приватних навчальних закладів, що здійснювали навчання дітей рідною мовою. Частина з них організовувалася греко-католицькою церквою. Традиційно приватні школи під опікою греко-католицьких орденів мали й відповідний педагогічний колектив, що забезпечував україномовне навчання дітей і релігійний зміст освіти. Так, у 1919 р. у Станіславській приватній чотирикласній школі викладали переважно сестри Василянки (їх називали «монахиня-вчителька», як свідчать архівні справи (Спр. 46, арк. 1). Всі педагоги склали відповідний іспит зрілості або іспит кваліфікації; крім основних вчителів початкової школи, у цій школі була окрема вчителька співу і рисунків (сестра Василя, вона ж Олена Глібовицька) (Спр. 46, арк. 1).

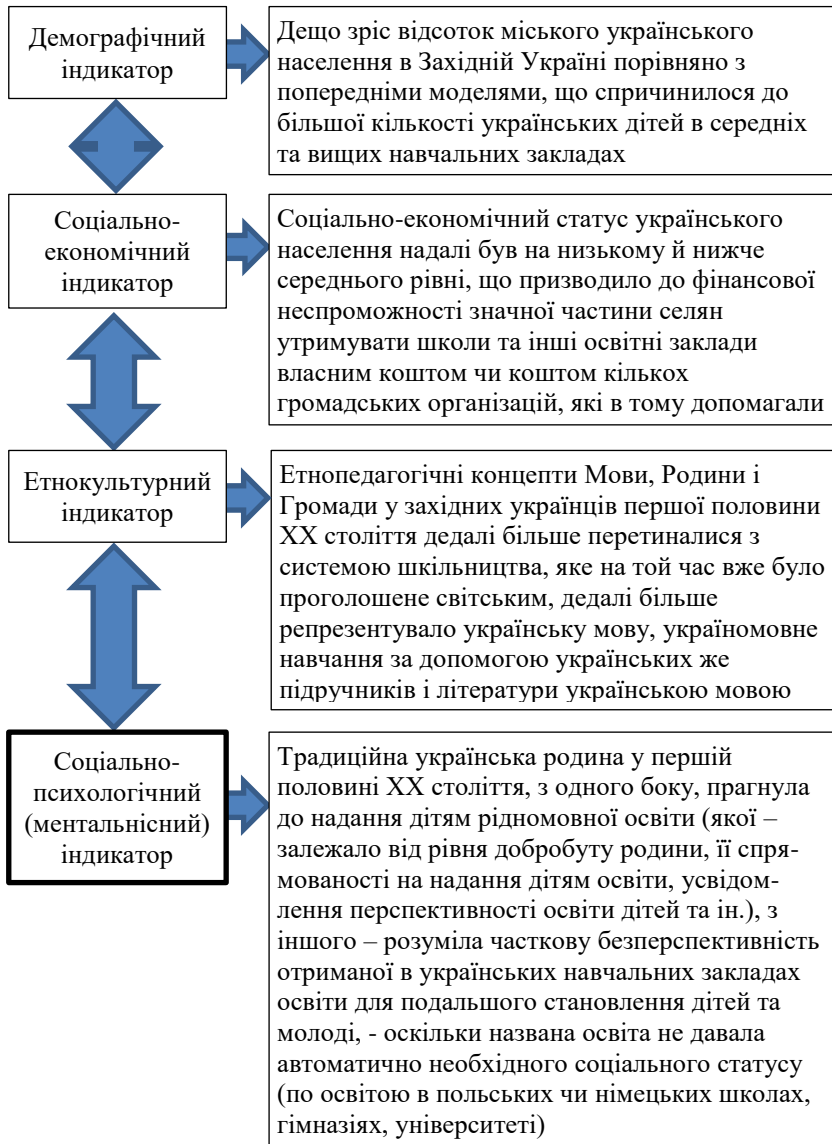

Рис. 3. Ступенево-фрагментарна модель

Про залучення до процесу викладання учительок-черниць писала ігуменя греко-католицького монастиря ордену Василянок до Львівської шкільної ради: «задля великої кількості дітей, які треба конечно зайняти, помагати собі на разі учительками монахинями, з іспитами зрілости, бо доходячи учительки нераз є перешкоджені заняттями і заступствами в публічній школі» (Спр. 46, арк. 13-14).

У старших класах (III і IV) викладалася українська мова, історія України, а також польська і німецька мови – як іноземні. Як бачимо, мовне питання в таких навчальних закладах вирішувалося більш просто, аніж в державних – на вивчення української мови відводилося 12 годин щотижня, натомість польської і німецької – вполовину менше (Спр. 46, арк. 1).

Крім того, вивчалася хімія, фізика, географія, рахунок, природознавство. Усього у 1919-1920 н.р. у цій школі навчалося 208 учениць (спр. 46, арк. 12), що робить його досить значним за кількістю дітей навчальним закладом, як на досліджуваний період.

Розвиток національної свідомості на етнокультурному ґрунті та у межах українського національного шкільництва на початку ХХ століття підтверджує думка одного з анонімних авторів цього періоду: «щоб ціле шкільне виховане (т.е. розширюване знань дівтори, розбуджуване благородних почувань і образovanje волі) було успішне, школа мусить бути перейнята національним духом, мусить опиратися на національних основах як щодо форми так і щодо змісту» (Дзерович Ю.Л., 1909, с. 9).

Висновки. З використанням провідних етнопедагогічних концептів побудовано три моделі українського шкільництва в Західній Україні в першій половині ХХ століття: точково-фрагментарну (визначається фрагментарним характером створення, функціонування й розвитку українських освітніх закладів у Західній Україні в досліджуваний період), лінійно-фрагментарну (визначається наявністю одного з освітніх ступенів (передовсім, мережі початкових навчальних закладів) у більш чи менш повному представленні по всій території краю, й водночас – функціонування окремих освітніх закладів та установ (передовсім, гімназій), що належать до інших освітніх ступенів) та ступенево-фрагментарну (позначена існуванням мережі освітніх закладів та установ усіх наявних у тогочасному суспільстві рівнів освіти, з одного боку, та фрагментарним характером функціонування української мови в межах кожного з освітніх ступенів, що був детермінований наявними в регіоні соціально-політичними, економічними й соціокультурними умовами). Такий аналіз та побудова моделі шкільництва дає змогу більш глибоше розглянути історичний розвиток української школи з впливом етнокультурних традицій етносів західноукраїнських земель.

Література

1. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 270, оп. 1, spr. 46, ark. 13-14.
2. Виказ учених 4-кл. школи народної і 3-кл. школи вид. С. Василянук в Станиславові. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 270, оп. 1, spr. 46, ark. 12.
3. Дзерович Ю. Л. В справі нашого народного шкільництва. Львів, 1909. 23 с.
4. Завгородня Т. Теорія і практика навчання в Галичині (1919-1939 рр.) : монографія. Івано-Франківськ: ПрНУ ім. В. Стефаника, 2007. 198 с.
5. Именной список учителей Станиславской частной 4х-классной школы им. С. С. Василянук. Сведения о количестве учащихся в этой школе за 1919/1920 учебный год. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 270, оп. 1, spr. 46, ark. 1.
6. Перський С. Популярна історія Товариства «Просвіта» у Львові. Львів: Накладом Т-ва «Просвіта», 1932. 268 с.
7. Розлуцька Г. М. Освітньо-виховна діяльність Греко-Католицької Церкви на Закарпатті: історичний дискурс: монографія. Ужгород: Говерла, 2018. 419 с.
8. Русин Г. А. Тенденції розвитку етнопедагогіки українців на західноукраїнських землях в історичний період (кінець XVIII – початок XX століття). *Освітні обрії*, 2021. Том 52, № 1. С. 15-20.
9. Русин Г. Вплив освітньої політики Австро-Угорщини на формування ціннісних орієнтирів у молоді на землях Східної Галичини. *Обрії*, 2016. № 2 (43). С. 34-37.
10. Ступарик Б. М. Шкільництво Галичини (1772-1939). Івано-Франківськ: [б.в.], 1994. 143 с.
11. Франко І., Панщина та її скасування 1848 р. в Галичині. *Зібрання творів: у 50 т.* Київ: Наукова думка. Т. 47, 1986. С. 108.
12. Falkiewicz K. Rozwój szkolnictwa ludowego w Galicji w latach 1848-1898. Lwów, 1899. 88 s.
13. Chepil M. *Ciernistą drogą.*: Wychowanie narodowe dzieci i młodzieży ukraińskiej w Galicji i II Rzeczypospolitej (1848-1939): monografia. Lublin: Lubelskie Towarzystwo Naukowe, 2011. 44 s.

References

1. Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti [State archive of Ivano-Frankivsk oblast]. F. 270, op. 1, spr. 46, ark. 13-14 (ukr).
2. Vykaz uchenyts 4-kl. shkoly narodnoi i 3-kl. shkoly vyd. S. Vasyliianok v Stanyslavovi [List of 4th grade students of folk and 3rd grade students of school of S. Vasyliianok in Stanyslavov]. Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti. F. 270, op. 1, spr. 46, ark. 12 (ukr).
3. Dzerovych, Yu. L. (1909). V spravi nashoho narodnoho shkilnytstva [In the case of national schooling]. Lviv. S. 9 (ukr).
4. Zavhorodnia, T. (2007). Teorii i praktyka navchannia v Halychyni (1919-1939 rr.): monohrafiia [Theory and practice of education in Halychyna (1919-1939): monograph]. Ivano-Frankivsk: PrNU im. V. Stefanyka (ukr).

5. Imennoi spisok uchitelej Stanislavskoj chastnoj 4kh-klassnoj shkoly im. S. S. Vasylyanok. Svedeniya o kolichestve uchashchikhsia v etoj shkole za 1919/1920 uchebnyj god [Name list of teachers of Stanyslavska private 4th-class school of S. S. Vasylyanok. Information on the number of students in this school in 1919/1920 school year]. Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti. F. 270, op. 1, spr. 46, ark. 1 (rus).
6. Perskyi, S. (1932). Populiarna istoriia Tovarystva "Prosvita" u Lvovi [Popular history of the "Prosvita" society in Lviv]. Lviv: Nakladom T-va "Prosvita". S. 5 (ukr).
7. Rozlutska, H. M. (2018). Osvitno-vykhovna diialnist Hreko-Katolytskoi Tserkvy na Zakarpatti: istorychnyi dyskurs: monohrafiia [Educational activities of the Greek Catholic Church in Transcarpathia: historical discourse: monograph]. Uzhhorod: Hoverla (ukr).
8. Rusyn, H. A. (2021). Tendentsii rozvytku etnopedahohiky ukrainsiv na zakhidnoukrainskykh zemliakh v istorychnyi period (kinets XVIII – pochatok KhKh stolittia) [Trends in the development of ethnopedagogy of Ukrainians in Western Ukrainian lands in the historical period (end of the 18th - beginning of the 20th century)]. *Osvitni obrii. Tom 52, No. 1*. S. 15-20 (ukr).
9. Rusyn, H. (2016). Vplyv osvitoi polityky Avstro-Uhorshchyny na formuvannia tsinnisnykh oriientyriv u molodi na zemliakh Shkidnoi Halychyny [The influence of the educational policy of Austria-Hungary on the formation of value orientations among young people in the lands of Eastern Halychyna]. *Obrii. No. 2 (43)*. S. 34-37 (ukr).
10. Stuparyk, B. M. (1994). Shkilnytstvo Halychyny (1772-1939) [School education of Halychyna (1772-1939)]. Ivano-Frankivsk: [b.v.] (ukr).
11. Franko, I. (1986). Panshchyna ta yii skasuvannia 1848 r. v Halychyni [Panshchyna and its abolition in 1848 in Halychyna]. *Zibrannia tvoriv: u 50 t*. Kyiv: Naukova dumka. T. 47. S. 108 (ukr).
12. Falkiewicz, K. (1899). Rozwój szkolnictwa ludowego w Galicji w latach 1848-1898. Lwów (pol).
13. Chepil, M. (2011). Ciemistą drogą.: Wychowanie narodowe dzieci i młodzieży ukraińskiej w Galicji i II Rzeczypospolitej (1848-1939): monografia. Lublin: Lubelskie Towarzystwo Naukowe (pol).

MODELS AND CONTENT OF SCHOOL EDUCATION OF UKRAINIANS IN THE WESTERN UKRAINIAN LANDS IN THE LATE 18th - EARLY 20th CENTURY

H. A. Rusyn, H. M. Rozlutska

In this article, the author reveals the state of development of Ukrainian education in the Western Ukrainian lands in the late 18th - early 20th century. The main markers/indicators that determine the type of education model of Ukrainians in the Western Ukrainian lands (demographic, socio-economic, ethno-cultural, socio-psychological) are presented. Based on the identified markers/indicators of the formation

of the main educational models in the western Ukrainian lands, we have identified point-fragmentary, linear-fragmentary, step-fragmentary.

In this article, we have examined the ethno-pedagogical characteristics of the models and content of school education of Ukrainians in the Western Ukrainian lands in the late 18th - early 20th century, and identified four main ethno-pedagogical indicators of the development of schooling and its content in the study period (demographic, socio-economic, ethno-cultural, socio-psychological), and built three models of Ukrainian schooling in the Western Ukraine in the first half of the twentieth century: point-fragmentary (determined by the fragmentary nature of the creation, functioning and development of Ukrainian educational institutions in Western Ukraine during the studied period; the point nature of the functioning of cultural and educational institutions and institutions that contributed to the development of education of Ukrainians), linear-fragmentary (determined by the presence of one of the educational degrees (primarily the network of primary schools) in a more or less complete representation throughout the region, and at the same time – the functioning of individual educational institutions and establishments (first of all, gymnasiums) belonging to other educational degrees) and degree-fragmentary (marked by the existence of a network of educational institutions and establishments of all levels of education available in the society at that time (pre-school, primary, secondary, higher; private and public educational institutions; institutions of the social sphere, such as shelters for Ukrainian children), on the one hand, and, again, the fragmentary nature of the functioning of the Ukrainian language within each of the educational levels, which was determined by the socio-political, economic and socio-cultural conditions in the region).

Key words: ethnopedagogy, Ukrainian schooling, education in the Western Ukrainian lands.

Русин Галина Андріївна – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки початкової освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ, Україна). E-mail: grusyn@gmail.com

Rusyn Halyna Andriivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Pedagogy of Primary Education, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine). E-mail: grusyn@gmail.com

Розлуцька Галина Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, Ужгородський національний університет (м. Ужгород, Україна). E-mail: galina.rozlutska@uzhnu.edu.ua

Rozlutska Halyna Mykolaiivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of General Pedagogy and Pedagogy of the Higher School of Higher Education, Uzhhorod National University (Uzhgorod, Ukraine). E-mail: galina.rozlutska@uzhnu.edu.ua